

مقدمه

بانکها در نظام اقتصادی جوامع از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار می‌باشند. ریشه این جایگاه پراهمیت در نقش بانکها در تنظیم مناسبات اقتصادی کشور نهفته است. از این رو، دولتها از بانکها به عنوان اهرمی نیرومند برای رسیدن به اهداف، سیاستها و برنامه‌های اقتصادی خود استفاده می‌کنند و در فعال ساختن بخشهای مختلف اقتصادی از این بازوی توانمند بهره می‌گیرند.

در بخش کشاورزی که یکی از بخشهای مهم اقتصادی کشور محسوب می‌شود، مسئله تأمین سرمایه جهت انجام فعالیتهای تولیدی از اساسی‌ترین نیازهایی است که این بخش همواره با آن روبرو بوده است. ولی باید گفت که سابقه فعالیت سازمانهای اعتباری کشاورزی در کشور چندان طولانی نیست.

هدف از نگارش این مقاله، بررسی سوابق و عملکرد بانک کشاورزی در ایران (در طول مدت نزدیک به هفتاد سال که از آغاز فعالیت این بانک می‌گذرد) می‌باشد. لذا سعی گردیده است تا با نگاهی جامع، ضمن پرداختن به تاریخچه تشکیل و نحوه فعالیت و عملکرد این بانک، سیاستها، راهبردها، استراتژیهای مالی و اعتباری، نحوه تأمین و مصرف سرمایه و ... در دو مقطع تاریخی قبل و بعد از انقلاب اسلامی مورد کنکاش قرار گیرد.

در قسمت اول این مقاله که به بررسی سوابق و عملکرد بانک کشاورزی در دوران قبل از انقلاب اسلامی (سالهای ۱۳۰۹ تا ۱۳۵۷) پرداخته شد، چنین نتیجه‌گیری گردید که این بانک از بدو تشکیل سعی کرده تا در راستای تأمین هزینه‌های جاری و زیربنایی در بخش کشاورزی حرکت نماید. لذا با توزیع اعتبارات کوتاه مدت و بلندمدت در زمینه‌های تولید محصولات زراعی و دامی، توسعه منابع آب، حمایت از صنایع روستایی و صنایع دستی، احداث و مرمت ساختمانها و تأسیسات روستایی، خرید ماشین‌آلات کشاورزی و دیگر امور مرتبط با فعالیتهای

تولیدی در بخش کشاورزی مشارکت نمود.

منابع مالی تأمین سرمایه بانک کشاورزی عبارت بود از: منابع مالی دولت، استقراض از نظام و سیستم بانکی داخلی، بهره وامهای پرداختی و وصولیها و سرمایه‌های جذب شده سلف‌خرها، واسطه‌ها و دلالت‌های فعال دربخش کشاورزی.

پس از اجرای قانون اصلاحات ارضی در کشور و توسعه و گسترش شرکتهای تعاونی روستایی، فعالیت بانک کشاورزی بیشتر بر روی اعطای اعتبارات کوتاه مدت و وامهای تک منظوره و تأمین سرمایه شرکتهای تعاونی متمرکز بود.

در سال ۱۳۵۲ با تشکیل "صندوق توسعه کشاورزی" و تبدیل آن به "بانک توسعه کشاورزی"، سرمایه‌ای معادل ۲ میلیارد ریال از طریق این بانک برای انجام سرمایه‌گذاری مستقیم و مشارکت در طرحهای زیربنایی و توسعه یافته در بخش کشاورزی در نظر گرفته شد. هدف از این کار، تشویق و ایجاد جاذبه برای بخش خصوصی جهت سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی و توسعه این بخش و افزایش کارایی با استفاده و بهره‌گیری از روشها و تکنولوژی نوین و پیشرفته و سرانجام گسترش کشاورزی تجاری بود.

منابع مالی این بانک از منابع دولتی، استقراض از بانکهای خارجی شامل بانکهای اروپایی، امریکایی، ژاپنی و همچنین بانک جهانی، انتشار اوراق قرضه وابسته از محل وصولیها و بهره وامها تأمین می‌شد.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و به دنبال بروز یک سری تحول و دگرگونی در نهادها و مؤسسات دولتی، بانک کشاورزی نیز دستخوش تحولاتی در زمینه‌های استراتژیها، عملیات بانکی، نحوه و چگونگی صرف سرمایه در بخش کشاورزی، تشکیلات اداری، سازمانی و ... گردید که در قسمت دوم این مقاله بدان پرداخته می‌شود که اختصاص به بررسی سوابق و عملکرد بانک کشاورزی در دوران بعد از انقلاب دارد.

نگاهی به سوابق و عملکرد بانک کشاورزی در ایران

مهندس محمدهادی امیرانی

قسمت دوم

● پس از پیروزی انقلاب اسلامی در راستای تحولات و دگرگونی‌هایی که به تدریج در نهادهای دولتی و مؤسسات وابسته به آن به وجود می‌آمد، بانک کشاورزی نیز مورد توجه مسئولین قرار گرفت و لذا با هدف "استفاده بهتر از امکانات و جلوگیری از دوباره کاریها"، ادغام بانکهای موجود و مرتبط با کشاورزی در دستور کار قرار گرفت و به موجب مصوبه ۱۳۵۸/۹/۲۹ مجمع عمومی بانکها و با محور حاصل از ماده ۱۷ لایحه قانونی اداره امور بانکها، دو بانک "توسعه کشاورزی ایران" و "معادن کشاورزی ایران" در یکدیگر ادغام و بانک واحدی به نام "بانک کشاورزی ایران" با سرمایه ۱۰۳۷۵۰ میلیون ریال تشکیل شد.

اساسنامه بانک کشاورزی در تاریخ ۱۳۵۹/۴/۲۴ به تصویب رسید و بانک کشاورزی با اهداف، سیاستها و عملیاتی معین شروع به فعالیت نمود. البته لازم به ذکر است که پس از ادغام قانونی دو بانک فوق‌الذکر، فراهم آوردن موجبات ادغام فیزیکی و عملی آنها مدتی به طول انجامید. به هر حال، ابتدای سال ۱۳۶۰ را می‌توان به عنوان یک مبدأ تاریخی در فعالیت عملی بانک کشاورزی ایران محسوب نمود.

بر اثر حاکمیت نظام مقدس اسلامی در کشور و با توجه به دگرگونی در شیوه‌ها و روشهای اجرایی و عملیاتی بیشتر نهادها و مراکز دولتی، بانک کشاورزی نیز در سیاستها، اهداف و مکانیسمهای مالی و اعتباری خود تغییراتی را به وجود آورد که از مهمترین آنها می‌توان به اجرای "قانون عملیات بانکی اسلامی" اشاره کرد. لازم به ذکر است که عملیات بانکی به شیوه بانکداری اسلامی از سال ۱۳۶۳ به بعد در کلیه بانکهای کشور منجمله بانک کشاورزی به اجرا درآمد.

همانطوری که قبلاً گفته شد، از دیگر ویژگیهای این مقطع زمانی، توجه بیش از پیش به فعالیتهای تولیدی بخش کشاورزی از سوی مسئولین و سیاستگذاران مملکتی بود، تا

جایی که این بخش را "محور استقلال توسعه کشور" معرفی نمودند.

اعلام این سیاست، بر میزان اعتبارات و بنیه مالی بانک کشاورزی افزود و گروههای بهره‌گیرنده از تسهیلات اعتباری این بانک را افزایش داد. بنابراین، با به پای افزایش سرمایه و امکانات بانک کشاورزی بر تعداد گروههای استفاده‌کننده افزوده می‌شد، به طوری که امروزه علاوه بر تعاونیهای روستایی، تعاونیهای عشایری، تعاونیهای صیادی، هیئتهای هفت نفره زمین و واحدهای مختلف وزارت کشاورزی و جهاد سازندگی از مشتریان ثابت و پابرجای بانک کشاورزی به حساب می‌آیند و در کنار آنها نیز، کشاورزان و بهره‌برداران مستقل و آزاد در مواقع نیاز به این بانک مراجعه می‌کنند.

طبیعی است که گسترش فعالیتهای بانک کشاورزی، نیازمند توسعه شاخه‌ها و شعب این بانک در سراسر کشور بوده است. به طوری که تعداد شعب این بانک که در سال ۱۳۵۷ به ۱۸۹ واحد می‌رسید، هم‌اکنون به حدود ۵۰۰ شعبه و ۱۱۴ باجه افزایش یافته است.

پس از تصویب و ابلاغ "قانون عملیات بانکی اسلامی" به کلیه بانکهای کشور، آنها درصدد برآمدند تا ضمن آموزش کارکنان خود به این شیوه جدید، گروههای مطالعاتی خاصی را تشکیل دهند تا در خصوص ساده‌ترین و سازگارترین "عقود اسلامی" منطبق با فعالیتهای بانک پژوهش و مطالعه نمایند.

در قسمت بعدی این مقاله به انواع عقود اسلامی اشاره می‌شود که در بانک کشاورزی اجرا می‌گردد.

انواع تسهیلات پرداختی به تفکیک عقود اسلامی

● الف) قرض الحسنه تولیدی

قرض الحسنه تولیدی یکی از مهمترین تسهیلاتی است که بخش کشاورزی در سطح وسیعی از آن بهره‌مند است و در موارد زیر از

آن استفاده می‌شود:

- اعطای تسهیلات به شرکتهای تعاونی به منظور ایجاد کار کشاورزی
- کمک به تولید کنندگان، کارگاهها و واحدهای تولیدی متعلق به اشخاص حقیقی یا حقوقی به منظور کمک به افزایش تولید در موارد ذیل.

۱- جلوگیری از توقف واحدهای تولیدی کشاورزی موجود

۲- راه‌اندازی واحدهای تولیدی کشاورزی موجود

۳- توسعه کارگاهها یا واحدهای کشاورزی کوچک در مناطق روستایی

۴- ایجاد کارگاهها و واحدهای کشاورزی در مناطق روستایی

۵- ایجاد تسهیلات برای اشخاص حقیقی و حقوقی که در بخش کشاورزی فعالیت دارند و به علت بروز عوامل نامساعد طبیعی دچار ضرر و زیان شده‌اند.

انواع تسهیلات قرض الحسنه در بانک کشاورزی عبارت‌اند از:

- قرض الحسنه به شرکتهای تعاونی

- قرض الحسنه از طریق سازمانهای وابسته به وزارت کشاورزی

- قرض الحسنه از طریق هیئت واگذاری زمین

- قرض الحسنه جهت پوشش انهار، آب و خاک

- قرض الحسنه با معرفی جهاد سازندگی

ب) فروش اقساطی

بانک کشاورزی از این نوع قرارداد در دو مورد ذیل استفاده می‌کند:

- فروش اقساطی مواد اولیه، لوازم یدکی و ابزار کار

- فروش اقساطی وسایل تولید، ماشین‌آلات و تأسیسات کشاورزی

گفتنی است که میزان سود این عقد، ۶ تا ۸ درصد در سال و مدت آن حداکثر یک سال می‌باشد.

ج) سلف

طبق ماده ۲ دستورالعمل اجرایی معاملات سلف در بانک کشاورزی، شعبه‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم برای تأمین قسمتی از سرمایه در گردش واحدهای تولیدی کشاورزی (اعم از حقوقی یا حقیقی) با حداکثر میزان هزینه‌های جاری، مبادرت به پیش خرید محصولات تولیدی آنها نمایند. این عقد برای تأمین هزینه‌های جاری کشاورزی است و مدت آن حداکثر یک دوره است. میزان سود بانک در این نوع عقد، بین ۶ تا ۸ درصد در هر معامله نسبت به قیمت پیش‌بینی شده فروش است.

د) عقد جماله

طبق ماده ۲ دستورالعمل اجرایی جماله در این بانک، شعبه‌ها می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم برای امور کشاورزی، درخواست متقاضیان را برای وام و اعتبار جهت فعالیت در امور مورد قبول بانک بپذیرند. سود جماله از تاریخ تحویل کار تا زمان پرداخت آخرین قسط، ۶ تا ۸ درصد است.

ه) اجاره به شرط تملیک

این عقد اجاره‌ای است که در آن شرط شود که مستأجر در پایان مدت اجاره (در صورت عمل به شرایط مندرج در قرارداد) عین مستأجر را مالک شود.

طبق آیین نامه اجرایی، شعبه‌های بانک کشاورزی می‌توانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم جهت گسترش امور خدماتی و تولیدی در بخش کشاورزی، صنایع وابسته به کشاورزی، اموال منقول مورد نیاز کشاورزان واحد شرایط را که موضوع فعالیت آن با اهداف مندرج در ماده ۲ آیین نامه اعتبارات هماهنگ باشد، بنا به درخواست کتبی و تعهد متقاضیان مبنی بر انجام اجاره به شرط تملیک برای استفاده خود خریداری و نیز اموال منقول و غیرمنقول را که مالک آنهاست به عنوان اجاره به شرط تملیک در اختیار متقاضیان قرار دهد. لازم به ذکر است که نرخ سود در این قرارداد، ۶ تا ۸ درصد در سال است.

و) مضاربه‌ها

بانک کشاورزی در موارد ذیل، عقد مضاربه با متقاضیان خود می‌بندد:
- مضاربه محصولات کشاورزی
- مضاربه نهاده‌ها، لوازم و ماشین‌آلات کشاورزی

حداقل سود مورد انتظار در مورد اول، ۱۲ درصد در سال و در مورد دوم، ۸ درصد در سال و برای سایر موارد، ۱۲ درصد است.

ز) مشارکت مدنی

بانک کشاورزی دو نوع مشارکت مدنی به شرح ذیل را انجام می‌دهد:
- مشارکت مدنی در هزینه‌های سرمایه‌ای، فعالیت‌های تولیدی و خدماتی کشاورزی.
- مشارکت مدنی در اراضی واگذاری وزارت کشاورزی.
حداکثر مدت مشارکت مدنی ۲ سال و حداقل نرخ سود مورد انتظار، ۶ درصد است.

انواع اعتبارات بانک کشاورزی

اعتبارات پرداختی از سوی بانک

جدول شماره (۱): مصارف تسهیلات * اعطایی بانک کشاورزی در دوره مورد بررسی

مصارف								
۱۳۶۴	۱۳۶۳	۱۳۶۲	۱۳۶۱	۱۳۶۰	۱۳۵۹	۱۳۵۸	۱۳۵۷	زراعت
۲۲۲۲۰	۲۸۱۲۱	۳۰۴۲۰	۲۸۵۹۶	۱۹۷۲۳	۱۲۶۲۷	۷۰۰۵	۳۶۵۲	باغداری
۳۰۲۰	۵۳۸۸	۹۵۲۷	۷۷۱۵	۸۴۲۳	۸۰۰۱	۷۲۴۷	۴۴۵۱	پرورش طیور
۳۵۰۱	۳۸۱۱	۴۴۷۱	۲۸۰۳	۲۳۰۸	۵۵۸۶	۷۳۷۶	۶۶۰۴	دامداری***
۲۶۶۲۳	۲۳۴۰۰	۳۴۶۰۵	۳۴۴۳۵	۲۷۷۱۲	۲۰۷۱۰	۱۴۹۸۷	۱۱۶۹۱	ماشین‌آلات
۲۸۲۷۶	۱۶۸۷۲	۱۸۵۲۱	۱۰۴۲۲	۵۸۷۰	۵۵۷۷	۵۵۰۳	۱۷۹۹	آبیاری
۱۳۲۱۰	۱۲۸۳۰	۱۴۱۷۱	۱۳۵۸۶	۱۴۳۲۲	۱۰۷۱۵	۵۸۰۹	۲۶۵۲	ساختمان و تأسیسات
۷۲۷۳	۷۹۲۴	۱۶۹۳۰	۱۱۶۶۰	۴۳۴۶	۳۰۳۳	۲۳۳۵	۱۳۳۱	کشاورزی و صنایع وابسته به کشاورزی
۲۰۶۸	۲۵۱۴	۶۷۲۳	۶۰۴۸	۳۳۵۸	۳۲۸۳	۴۸۶۷	۶۱۳۹	صنایع دستی و قالیبافی
۴۴۷	۶۸۹۹	۱۰۳۸۲	۹۱۳۲	۸۰۸۵	۴۸۳۸	۳۲۸۰	۲۹۶۱	سایر مصارف***
۱۰۶۶۳۸	۱۰۷۷۵۹	۱۴۵۴۸۰	۱۲۴۳۹۷	۴۱۴۷	۷۴۳۷۰	۵۸۴۰۹	۴۱۲۸۰	جمع

کشاورزی را می‌توان از نقطه نظرهای "مدت"، "مصرف" و "هدف" به سه دسته به شرح ذیل تقسیم نمود:

الف) از نظر مدت

این نوع وامها به سه دسته تقسیم می‌شوند که عبارت‌اند از:
- وامهای کوتاه مدت که برای تأمین مخارج سالانه تولید و رفع نیازهای جاری و مستمر وام‌گیرنده است. مدت این اعتبار با دوره تولید و فروش محصول مطابقت داشته و از همان محل نیز پرداخت می‌شود.

- وامهای میان مدت که جهت خرید وسایل، ادوات و ماشینهای کشاورزی و وسایلی از این نوع پرداخت می‌شود.

- وامهای بلندمدت که برای خرید زمین، ساخت ابنیه و تأسیسات و انجام اصلاحات اساسی در امر تولید، از قبیل احداث قنات، خریداری سیستمهای پیشرفته آبیاری و ... به کشاورزان اعطا می‌شود.

ب) از نظر مصرف

این نوع وامها برای مصارف تولیدی مانند

ارقام به میلیون ریال

جمع	۱۳۶۷
۲۵۷۹۱۶	۴۶۵۶۴
۶۶۶۷۴	۹۱۷۸
۴۸۴۴۱	۴۸۷۳
۳۸۲۹۳۴	۹۳۸۸۲
۱۲۴۵۹۱	۸۸۸۶
۱۵۵۷۵۴	۲۹۷۱۶
۱۱۹۵۷۸	۳۳۲۰۸
۴۹۰۱۴	۶۸۳۶
۵۰۲۸۵	۱۹۹۹
	۲۳۵۷۸۲

خرید نهاده‌های کشاورزی، وسایل، ادوات و غیره پرداخت می‌شود.

ج) از نظر هدف

این نوع وامها به دو دسته زیر تقسیم می‌شوند که عبارت‌اند از:

- اعتبارات تولیدی: که به جهت تولید کالاهای موجود و یا تولید محصولات جدید و همچنین بازسازی اموال خسارت دیده پرداخت می‌شود.

- اعتبارات جاری: که به مثابه "پیش خرید" محصولاتی است که بعدها فروخته می‌شود.

سیاستهای اعتباری بانک کشاورزی

عمده‌ترین فعالیتهای بانک کشاورزی، فراهم آوردن تسهیلات و اعطای وام به کشاورزان است. البته انجام این امر به زمان قبل از تشکیل بانک کشاورزی، یعنی پیش از ادغام دو بانک تعاون و توسعه برمی‌گردد. فعالیتهای بانک کشاورزی منحصر به پرداخت وام به کشاورزان نیست، بلکه اقدامات دیگری از قبیل کمک به تولید کنندگان خسارت دیده محصولات کشاورزی، بیمه محصولات کشاورزی و توسعه و اجرای طرحهای کشاورزی از دیگر فعالیتهای بانک کشاورزی است که در قسمتهای بعدی مقاله به آنها اشاره می‌شود.

به طور کلی، ۶۰ درصد اعتبارات بانک کشاورزی برای امور سرمایه‌ای و ۴۰ درصد نیز برای هزینه‌های جاری منظور می‌گردد و با این سیاست، کل اعتبارات بانک برای ایجاد تسهیلات بین استانهای کشور تقسیم می‌شود.

* به استثنای پرداختهای مربوط به شرکتها و اتحادیه‌های تعاونی روستایی و عشایری.

** شامل فعالیتهایی نظیر تهیه خوراک دام، احیای جنگلها و مراتع، تولید ادوات کشاورزی و کشت گیاهان دارویی

و صنعتی می‌باشد.

*** شامل گوسفندداری، گاوداری، ماهیگیری و پرورش ماهی، پرورش زنبور عسل و کرم ابریشم می‌باشد.

ماخذ: بانک کشاورزی - اداره بررسیهای اقتصادی

پس از تصویب قانون عملیات بانکی بدون ربا در شهریور ۱۳۶۲، از سال ۱۳۶۳ به بعد، عقود اسلامی در بانک کشاورزی به مورد اجرا درآمد و در وهله نخست عملیاتی نظیر تسطیح، دیوارکشی، کانال کشی، پوشش انهار و غیره با استفاده از تسهیلات قرض‌الحسنه به مرحله اجرا درآمد. این امر در فعالیتهای تعاونیهای روستایی نیز مورد استفاده قرار گرفت.

پس از آن انجام دیگر عقود اسلامی توسط بانک کشاورزی بود که مهمترین آن به شرح ذیل ذکر می‌گردد:

- در مواردی که بانک کشاورزی زمین متعلق به خود را برای زراعت به طور شراکتی در اختیار کشاورز قرار دهد از "عقد مزارعه" استفاده می‌شود.

- در مواردی که بانک کشاورزی باغ متعلق به خود را برای آبیاری به باغبانان طرف قرارداد واگذار نماید، از "عقد مساقات" استفاده می‌شود.

- مضاربه کمک به شرکتهای تعاونی است، بویژه در مورد طرحهای افزایش تولید که فروش محصولات و رسانیدن آنها به بازار و نیز خرید نهاده‌ها را با استفاده از این عقد انجام می‌دهند.

- در "مشارکت مدنی" بانک کشاورزی با صاحب طرح عمرانی شریک می‌شود و اجرای آن را عملی می‌سازد و بعد سهم خود را به طریق اقساطی واگذار می‌کند.

از ابتدای تشکیل بانک کشاورزی تا پایان سال ۱۳۶۸، بانک توانست مبلغ ۲۴۴ میلیارد تومان را در طرحهای مختلف کشاورزی

سرمایه گذاری نماید.

طی ۱۰ ساله اول انقلاب، میزان تسهیلات اعطایی بانک کشاورزی به کشاورزان حدود ۱۱۲ میلیارد تومان بوده است.

علاوه بر این، از سال ۱۳۵۹ به بعد که تبصره‌های ۳ و ۳۳ قوانین بودجه، امکانات مالی جدیدی را برای کشاورزان به وجود آورد، بانک کشاورزی موفق شد تا از طریق تعاونیهای روستایی (تنها طی سالهای ۵۹ الی ۶۶) حدود ۲۵۹ میلیارد تومان برای مصارف روستاها و تعاونیهای روستایی منظور نماید. مصارف تسهیلات اعطایی بانک کشاورزی در طول ده ساله اول انقلاب، در جدول شماره (۱) آمده است.

در حال حاضر، بانک کشاورزی ایران با سرمایه‌ای بالغ بر ۴۰۰ میلیارد ریال، متجاوز از هشت هزار نیروی انسانی متخصص (که هزار نفر از آنها را کارشناسان رشته‌های مختلف علمی تشکیل می‌دهند) با ۵۰۰ شعبه و ۱۱۴ واحد روستایی در سراسر کشور، دریکی از محوری‌ترین بخشهای اقتصادی فعالیت می‌کند و عمده‌ترین عرصه‌های فعالیت این بانک به قرار ذیل می‌باشد:

(۱) ارائه کمکهای مالی و فنی به متقاضیان سرمایه گذاری در بخش کشاورزی و صنایع وابسته به آن.

(۲) اعطای تسهیلات به منظور جایگزینی و تجهیز ظرفیتهای تولیدی موجود و تأمین نیازهای مالی کشاورزان، تعاونیها و اتحادیه‌های کشاورزی در زمینه‌های: تسطیح اراضی، آبیاری، زراعت، باغداری، دامداری، پرورش طیور، شیلات، آبزیان و صنایع وابسته به آن.

(۳) سرمایه گذاری مستقیم یا مشارکت در طرحهای تولیدی و اساسی و زیربنایی با اعمال نظارت‌های فنی - کارشناسی بر اجرای طرحهای فوق تا مرحله بهره‌برداری.

(۴) حمایت مالی از سیاستها و برنامه‌های دولت در بخش کشاورزی، بویژه در زمینه محرومیت زدایی و کمکهای مالی و فنی به

کشاورزان مناطق محروم.

(۵) پرداخت تسهیلات لازم برای تولید کنندگان محصولات استراتژیک

(۶) انجام فعالیتهای حمایتی از طریق "صندوق بیمه محصولات کشاورزی"، "صندوق کمک به کشاورزان خسارت دیده" و "شرکت توسعه و عمران اراضی" (بانک زمین).

سازمان و تشکیلات بانک کشاورزی

سازمان اداری بانک کشاورزی بدین قرار است که در رأس امور مدیرعامل و ۵ نفر عضو هیئت مدیره قرار دارند. مدیرعامل بانک به پیشنهاد و تصویب شورای عالی و مجمع عمومی بانکها انتخاب می‌شود و اعضای هیئت مدیره نیز با نظر مدیرعامل و وزیر کشاورزی و تصویب شورای عالی و مجمع عمومی تعیین و منصوب می‌شوند. بانک کشاورزی دارای ۲۳ اداره مرکزی، ۲۴ سرپرستی در استانهای مختلف کشور و ۴۲۶ شعبه و ۵۳ باجه در سراسر کشور است.

ادارات بانک کشاورزی با توجه به ارتباط با یکدیگر به ۵ گروه تقسیم شده‌اند و هر یک از گروهها زیر نظر یکی از اعضا هیئت مدیره انجام وظیفه می‌نمایند. سرپرستی‌ها نیز نسبت به شعب استان مربوطه، نقش هماهنگ کننده و کنترل کننده را داشته و از اختیارات نسبتاً وسیعی برای حل و فصل امور در سطح استان برخوردار می‌باشند. چارت سازمانی بانک کشاورزی در نمودار شماره (۱) ترسیم شده است.

روش ارائه خدمات بانک کشاورزی

بانک کشاورزی با توجه به اولویتها و محدودیتهای تعیین شده درسیاستهای اقتصادی و کشاورزی و پولی دولت، منابع مالی خود را در اختیار کلیه فعالیتهای کشاورزی و صنایع وابسته به کشاورزی قرار می‌دهد. شعبه پس از دریافت تقاضا از کشاورز، از مراجع ذیصلاح از قبیل بانکها، سازمان تعاون، سازمان جنگلها و مراتع، ثبت

اسناد و غیره در مورد سوابق متقاضی و وضعیت قانونی زمین مورد عمل استعلام می‌نماید و پس از حصول اطمینان نسبت به بدون اشکال بودن و پیشنهاد از نظر قانونی، کارشناس بانک به محل اعزام می‌شود که با بازدید از محل اجرای طرح، نحوه عملیات و هزینه لازمه را با توجه به ریز ارقام تشکیل دهنده تولید مشخص نماید. تا این مرحله در مورد کلیه مبالغ به یک روش عمل می‌شود و بعد از این مرحله با توجه به مبلغ تسهیلات درخواستی، تقاضاها در مسیرهای خاص خود قرار می‌گیرند.

کلیه عملیات مربوط به اعتبارات، تا سه میلیون ریال در شعبه انجام می‌شود. بنابراین، مرحله بعدی برای وامهای کوچک، درج اطلاعات جمع‌آوری شده در فرمهای مخصوص و انجام محاسبات و ارائه یک نظر کارشناسی به صورت یک طرح توجیهی مختصر و ارسال پرونده به دایره اعتبارات است کسه پس از بررسیهای لازم و کسب موافقت رئیس شعبه، متقاضی براساس یکی از عقود اسلامی دعوت به عقد قرارداد می‌شود. در جهت ساده سازی ارائه خدمات بانک به کشاورزان کوچک و ایجاد امکان استفاده از منابع مالی بانک برای کشاورزانی که فاقد وثائق سنددار می‌باشند، وامهای تا چهار میلیون ریال را می‌توان با ضمانت یک شخص ثالث و اعتبار شخص وام گیرنده پرداخت نمود. چنین تسهیلاتی از دیرباز به صورت وامهای زنجیره‌ای و وام با ضمانت معتبر در اختیار کشاورزان بوده است.

در مورد تقاضاهایی که مبلغ آن از حد نصاب تعیین شده برای شعبه بالاتر است، پس از انجام مراحل اولیه و تشریفات مربوطه، پرونده امر به سرپرستی ارسال می‌شود. کارشناس سرپرستی پس از بررسی اطلاعات جمع‌آوری شده طرح، توجیه فنی، مالی و اقتصادی برای مورد عمل تهیه می‌نماید و چنانچه مبلغ وام در محدوده حد نصاب تعیین شده برای سرپرستی باشد (۶ میلیون ریال)

متقاضی در قالب یکی از عقود دعوت به عقد قرارداد می‌شود و اگر مبلغ تسهیلات از حد نصاب سرپرستی بیشتر باشد، پرونده امر برای اتخاذ تصمیم به مرکز ارسال می‌شود. در ادارات مرکزی چنانچه پس از بررسی همه جانبه طرح، عملیات آن از هر نظر موجه تشخیص داده شود و فعالیت طرح جزء فعالیتهای برخوردار از ارجحیت (از نظر سیاستهای اقتصادی و کشاورزی مملکت باشد) آن را تصویب می‌کنند و پرونده امر برای

عقد قرارداد به سرپرستی عودت داده می‌شود. دو ویژگی مهم اعتبارات بانک کشاورزی، بررسی و پیشنهاد هر متقاضی در قالب یک طرح با توجه به جنبه‌های فنی، مالی و اقتصادی و همچنین، نظارت بر اجرای طرح است. بنابراین، بانک هر تقاضا را اعم از کوچک و بزرگ از نظر فنی، مالی و اقتصادی مورد بررسی قرار می‌دهد و چنانچه منطبق با اهداف کلان اقتصادی و کشاورزی مملکت باشد، طرح عملیات را با برنامه زمان‌بندی

شده به صورت یک طرح مشخص و مدون تنظیم می‌نماید و استفاده کننده از تسهیلات بانک، طبق قرارداد، ملزم به مصرف پول دریافتی از بانک برای تحقق اهداف طرح مورد توافق است. بانک از طریق نظارت بر اجرای طرح، نسبت به عملکرد صحیح مجری طرح، اطمینان حاصل می‌نماید. در مواردی که قسمتی از اعتبار باید به مصرف انجام کار مشخص و یا خرید مشخص مانند تراکتور، پمپ آب، ایجاد ساختمان و تأسیسات و غیره

جدول شماره (۲): مصارف تسهیلات اعطایی بانک در سال ۱۳۶۸

مبلغ به میلیون ریال

جمع کل		هزینه‌های سرمایه‌ای		هزینه‌های جاری		نوع فعالیت
درصد	مبلغ	درصد	مبلغ	درصد	مبلغ	
۳۱/۷	۸۸۹۷۴	۳۰	۴۶/۲۳	۳۳/۶	۴۲۹۵۱	زراعت
۴/۹	۱۳۸۲۰	۶/۲	۹۴۵۷	۴/۴	۴۳۶۳	باغداری
۱۹/۱	۵۳۶۶۹	۲۹/۲	۴۴۶۲۹	۷/۱	۹۰۴۰	گاو‌داری شیری
۴/۲	۱۱۷۲۹	۱/۰	۱۵۸۲	۷/۹	۱۰۱۴۷	گاو‌داری پرواری
۱۹/۷	۵۵۳۴۴	۱۴/۸	۲۲۷۸۱	۲۵/۵۵	۳۲۵۶۳	گوسفندداری داشتی
۴/۹	۱۳۷۱۷	۰/۶	۹۲۶	۱۰/۰	۱۲۷۹۱	گوسفندداری پرواری
۰/۳	۸۶۸	۰/۴	۵۲۰	۰/۳	۳۴۸	طیور تخمگذار
۲/۷	۷۵۸۵	۱/۸	۲۷۱۹	۳/۸	۴۸۶۶	طیور گوشتی
۲/۲	۶۱۲۵	۲/۹	۴۵۵۳	۱/۲	۱۵۷۲	پرورش کرم ابریشم و زنبور عسل
۲/۴	۶۶۲۹	۳/۶	۵۵۴۷	۰/۹	۱۰۸۲	صنایع وابسته به کشاورزی
۳/۵	۹۹۴۹	۲/۵	۳۸۵۹	۴/۸	۶۰۹۰	قالیبافی، صنایع دستی و حرف
۱/۷	۴۷۸۹	۲/۹	۴۴۱۴	۰/۳	۳۷۵	پرورش ماهی، ماهیگیری و صیدمیگو
*	۳۳	*	۳۳	-	-	بهره‌برداری از جنگلها و مراتع
*	۱۲۴	*	۱۲۳	*	۱	ایستگاههای تکثیر بذر و نهال
۲/۲	۶۲۲۵	۳/۲	۴۸۶۱	۱/۱	۰/۳۶۴	خدمات کشاورزی
۰/۵	۱۴۸۳	۰/۹	۱۳۸۵	۰/۱	۹۸	کشت گیاهان دارویی شترداری
۱۰۰	۲۸۱۰۶۳	۱۰۰	۱۵۳۴۱۲	۱۰۰	۱۲۷۶۵۱	جمع

ماخذ: بانک کشاورزی، اداره بررسیهای اقتصادی

برسد، بانک مبلغ مربوطه را به طور مستقیم به مؤسسه فروشنده و یا پیمانکار پرداخت می‌نماید و علاوه بر آن، پرداختهای بانک مرحله به مرحله طبق شرح مندرج در طرح برای انجام کارهای معینی در جهت تکمیل طرح انجام می‌پذیرد و تضمین دریافت هر قسط برای مجری طرح تکمیل مرحله قبلی طرح است. بانک برای حصول اطمینان نسبت به اجرای مراحل مختلف طرح در موارد ضروری، مرحله به مرحله از محل اجرای طرح بازدید به عمل می‌آورد.

با توجه به شرح فوق، بانک به سوی طرحهای دسته‌جمعی و طرحهای جامع برای روستا تمایل دارد. چون اولاً، در مورد این گونه طرحهای بزرگ بهتر می‌توان سیاستهای کلان اقتصادی - کشاورزی را اعمال نمود و ثانیاً، نظارت بر این گونه طرحها آسانتر می‌باشد. ثالثاً، در بین پرسنل و کارکنان کارشناسی بانک، می‌توان به صورت مفیدتری برای راهنمایی و تحقق اهداف کلان مملکتی

استفاده نمود. (۱)

سایر فعالیتهای بانک کشاورزی

بانک کشاورزی علاوه بر تأمین اعتبارات مورد نیاز تولید کنندگان محصولات کشاورزی و صنایع وابسته به آن، وظایف و مسئولیتهای دیگری را نیز بر عهده گرفته است که مهمترین آنها بشرح ذیل ذکر می‌گردد:

۱) بیمه محصولات کشاورزی

با توجه به شرایط اقلیمی کشور، وسعت کشت دیم و تغییرات شدید آب و هوایی در بخش کشاورزی، محصولات مختلف زراعی همواره در معرض تهدید بوده و فقدان مکانیسمی اطمینان بخش برای تولیدکنندگان یکی از عوامل گریز سرمایه‌ها از بخش کشاورزی است.

در سال ۱۳۶۳، بیمه محصولات کشاورزی صرفاً برای محصول چغندر قند در خراسان و پنبه در گرگان به عنوان یک کار

آزمایشی در دستورکار "صندوق بیمه محصولات کشاورزی" قرار گرفت و بعد از آن تاریخ، سال به سال بر وسعت دامنه کار افزوده شد که به تدریج هم بر تعداد محصولات کشاورزی افزوده شد و هم سطح زیرکشت محصولات افزایش بیشتری یافت و نهایتاً تعداد بیمه گذاران افزایش پیدا کرد.

در سال سوم فعالیت صندوق بیمه محصولات کشاورزی، زراعت پنبه در سراسر کشور تحت پوشش بیمه قرار گرفت و در سال پنجم فعالیت این صندوق، بقیه زراعت چغندر قند نیز در کل کشور گسترش یافت. از سال ۱۳۶۷ به بعد، سه محصول سویا، برنج و گندم نیز تحت پوشش صندوق بیمه قرار گرفت.

۲) کمک به کشاورزان خسارت دیده

لایحه تأسیس صندوق کمک به تولید کنندگان خسارت دیده محصولات کشاورزی در دی ماه ۱۳۵۸ توسط شورای انقلاب اسلامی به تصویب رسید و از بهمن ماه ۱۳۵۹ رسماً کار این صندوق آغاز شد. به موجب این لایحه، به منظور حمایت و ایجاد توان تولید برای کشاورزان و دامدارانی که در اثر حوادث و سوانح غیرقابل پیش بینی و پیش‌گیری دچار خسارت می‌شوند، صندوق کمک به تولید کنندگان خسارت دیده محصولات کشاورزی و دامی در بانک کشاورزی تشکیل می‌گردد. موارد اعطای این کمکها شامل محصولات زراعی استراتژیک (که همه ساله فهرست آنها از سوی وزارت کشاورزی اعلام می‌شود)، دام، طیور، ماهی، کندوی زنبور عسل، منابع آب، شبکه‌های آبیاری، ساختمانها، تأسیسات، ماشینهای کشاورزی و صنایع روستایی

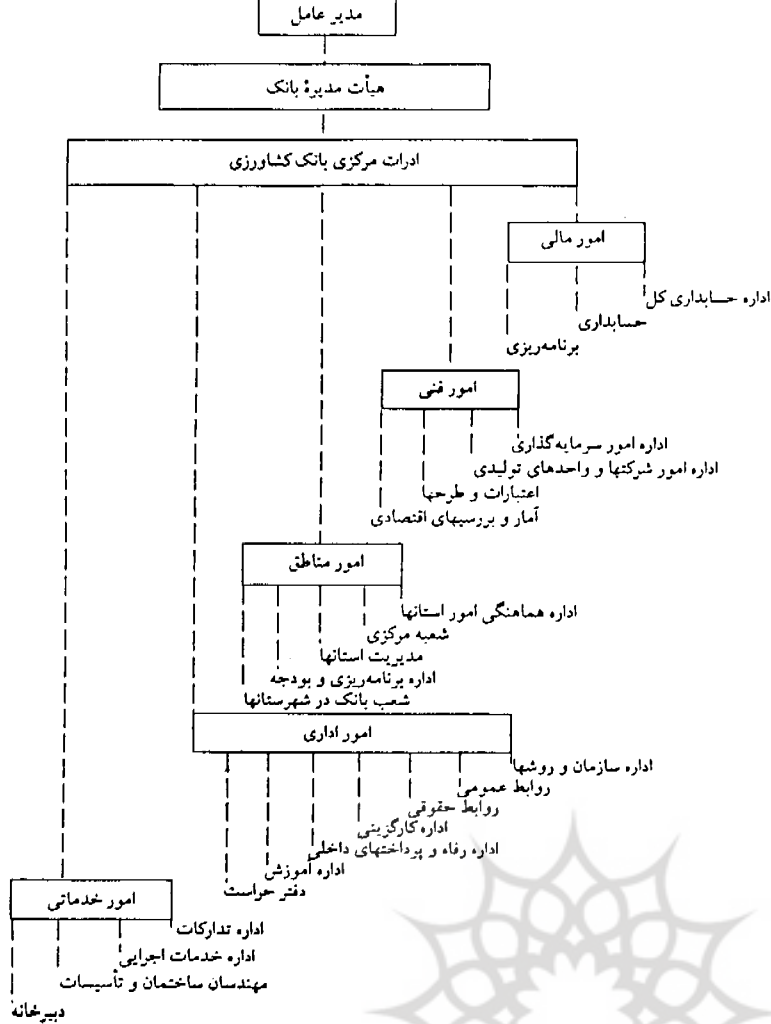
جدول شماره (۳): نحوه مصرف هزینه‌های سرمایه‌ای بانک کشاورزی در سال ۱۳۶۸

مبلغ به میلیون ریال

نحوه مصرف	واحد	مبلغ	درصد
تسطیح اراضی (هکتار)	۴۴ ۱۸۱	۷ ۴۹۳	۴/۹
خرید دام (رأس)	۳۶۲ ۶۸۳	۴۲ ۰۵۹	۲۷/۴
ماشین آلات کشاورزی (تعداد)	۱۹ ۲۸۶	۱۷ ۹۵۲	۱۱/۷
خرید وسایل کار (تعداد)	۳۵۰ ۵۵۲	۹ ۴۱۱	۶/۱
خرید طیور (قطعه)	۴۳۰ ۶۹۰	۱۰۵	۰/۱
ساختمان و تأسیسات (مترمربع)	۱ ۸۹۹ ۳۹۴	۳۹ ۶۰۲	۲۵/۸
خرید نهال (مقدار)	۹۴۳ ۷۸۹	۱ ۲۹۱	۰/۹
احداث باغ و یونجه کاری (هکتار)	۳۳ ۷۵۲	۶ ۴۹۷	۴/۲
خرید کندو و کلنی و ملکه (جعبه)	۱۸۴ ۱۰۴	۳ ۹۵۱	۲/۶
خرید تخم نوغان و لارو ماهی (جعبه)	۱۱۵ ۱۶۵	۵۲	**
امور آبیاری	-	۲۴ ۹۹۹	۱۶/۳
جمع	-	۱۵۳ ۴۱۲	۱۰۰

ماخذ: بانک کشاورزی، گزارش عملکرد بانک در سال ۱۳۶۸، اداره بررسیهای آماری اقتصادی، تهران، ۱۳۶۹.

** رقم نزدیک به صفر است.

می‌گردد. ضمناً تشخیص و تعیین خسارات مورد بحث در سطح استان و شهرستانها، به عهده شورای ۵ نفره مرکب از نمایندگان ثابت صندوق، استانداری، سازمان کشاورزی، جهاد سازندگی و هیئت واگذاری زمین می‌باشد. البته مسئولیت نظارت بر مصرف کمکهای اعطایی بر عهده بانک کشاورزی می‌باشد. منابع مالی صندوق عبارت‌اند از: اعتبارات مندرج در بودجه سالیانه و منابع جمع‌آوری شده از کمکهای مردمی در بانک کشاورزی.

کمک رسانی این صندوق بیشتر بر پایه جبران خسارات وارده بر منابع تولید می‌باشد و تا پایان سال ۱۳۷۰، جمعاً مبلغ ۲۴۶ میلیون تومان به صورت نقدی و غیرنقدی به حدود ۵۵۰ هزار نفر از کشاورزان و دامداران خسارت دیده پرداخت گردیده است که توزیع استانی آن به شرح زیر بوده است:

استان فارس ۱۴ درصد، استان خراسان ۱۲ درصد، استان سیستان و بلوچستان ۱۰ درصد، استان خوزستان ۸ درصد، استانهای کرمان و بوشهر هر یک ۷ درصد، استان آذربایجان شرقی ۶ درصد و استانهای دیگر هر یک ۴ درصد.

ضمناً لازم به ذکر است که ۴۸ درصد کمکهای فوق در زمینه جبران خسارت وارده بر محصولات زراعی، ۲۸ درصد برای منابع آب، ۱۳ درصد برای دام و طیور و بقیه در جهت اراضی مسزوعی، ساختمانها و ماشین‌آلات و دیگر موارد مشابه بوده است.

۳) بانک زمین

از ۱۶۵ میلیون هکتار مساحت کل کشور، حدود ۳۲ میلیون هکتار قابل کشت و زرع می‌باشد که در حال حاضر، تنها ۱۸ میلیون هکتار آن در چرخه تولید قرار گرفته است و بقیه به دلایلی زیاد و مختلف منجمه کمبود یا نبود آب، پستی و بلندی فراوان، فقدان زهکشی و ساختمان فیزیکی نامناسب بلااستفاده مانده‌اند.

جانبازان، راهنمای سال کشاورزی، دامپروری و آب ایران، سال زراعی ۷۳-۷۲.
 ۴- مجله سنبله، شماره ۱۸، خرداد ماه ۱۳۶۹.
 ۵- مجله سنبله، شماره ۳۲، آبان ماه ۱۳۷۰.
 ۶- ماهنامه جهاد، ویژه نامه اقتصاد روستا، مدیریت انتشارات و مطبوعات وزارت جهاد سازندگی، شماره ۱۴۸، دی ماه ۱۳۷۰.
 ۷- نبی زاده، محمود، عوامل اقتصادی و ارتباط آنها با ترویج کشاورزی، معاونت ترویج و مشارکت مردمی وزارت جهاد سازندگی، ستاد طرح تدوین نظام ترویج کشاورزی ایران، تهران، ۱۳۷۲.

۸- وزارت کشاورزی، سیمای بانک کشاورزی، تهران، ۱۳۶۵.

پی نوشتها:

۱- بانک کشاورزی ایران، تاریخچه مختصری از اعتبارات کشاورزی در ایران، بی‌تا.
 ۲- وزارت کشاورزی، سیمای بانک کشاورزی، تهران، ۱۳۶۵.
 ۳- وزارت کشاورزی، سیمای بانک کشاورزی، تهران، ۱۳۶۵.

بانک کشاورزی با توجه به نیاز روزافزون کشور به محصولات کشاورزی برای افزایش میزان تولید، دست به کار بزرگی زده است و با تأسیس "شرکت توسعه و عمران اراضی کشاورزی" در صدد برآمده تا با قبول اراضی بایر و موات و انجام مطالعات و اجرای طرحهای زیربنایی، اراضی بیشتری را برای انجام امور زراعی آماده نموده و در اختیار بهره‌برداران حقیقی و حقوقی ذیصلاح قرار دهد و هزینه‌های انجام شده را طی اقساط طولانی دریافت دارد.

منابع مورد استفاده

۱- بانک کشاورزی، تاریخچه مختصری از اعتبارات کشاورزی ایران، بی‌تا.
 ۲- بانک کشاورزی، گزارش عملکرد بانک کشاورزی در سال ۱۳۶۸، اداره بررسیهای آماری اقتصادی، تهران، ۱۳۶۹.
 ۳- سازمان کشاورزی بنیاد مستضعفان و